

Nem várt örökség

(Regényrészlet)

Aznap este anyával nagyon vártuk, hogy apa hazaérkezzen. Délután ugyan- is telefonált, hogy valami fontosat szeretne mutatni nekünk. De anya hiába faggatta, nem mondott többet, csak arra kérte, minden legyen kész, mire hazaér, hogy tudjunk rá rendesen figyelni.

Anyával egész délután takarítottunk. Az övé volt a porszívózás és a felmo- sás, az enyém a portörlés, mert ez könnyebb és kisebb munka.

– Inkább hadd csináljam én a felmosást – kértem anyámat.

– Sietnünk kell.

Máskor valószínűleg tovább erősködtem volna, de most annyira kíváncsi voltam, hogy inkább csöndben maradtam, és próbáltam elvégezni ezt az utálatos feladatot. Pedig a barna bőrkanapénkat például ki nem állhattam, sosem láttam porosnak, és nem értettem, mi értelme hetente átnyalni. Csak az igazán koszos helyeken szerettem port törölni: élvezet volt nézni, ahogy a rongy vastag csíkot húz maga után.

De hiába voltunk gyorsak, túl sok volt a feladat. Még fel kellett mosni a fürdőt, a konyhát, le kellett vinni a szemetet, sőt anyám ablakot is akart pucolni a nappaliban. Nem értettem, minek ez a nagy felhajtás.

– Én megcsinálom a takarítás többi részét, te menj le a boltba – kérte, miután befejeztem a portörlést, és azt hittem, végre békén hagy.

Ráadásul ahhoz a maszek pékhez akart leküldeni, ami nemrég nyílt a Körtéren. Ehhez még buszra is kellett szállni.

– Olvasni szeretnék – mondtam durcásan, és ledobtam magam a kanapéra.

– Érdekes, máskor ostorral sem lehet téged leültetni egy könyv elé – je- gyezte meg, aztán rám parancsolt, hogy azonnal vegyem a kabátomat.

Igaz, ami igaz, ekkoriban még tényleg nemigen olvastam – nem úgy, mint később a gimnáziumban, amikor nemcsak a buszon, hanem a buszmegálló felé sétálva is bújtam a regényeket, és csak annyira emeltem fel a szemem a lapokról, hogy el ne üssön egy autó, és én se menjek neki senkinek. De még olvasni is jobb lett volna, mint bő egy órát utazással, várakozással, sorban állással tölteni egy vacak kenyérért. De csak tizenegy éves voltam, úgyhogy hiába ellenkeztem, anyámé volt az utolsó szó.

Amikor hazaértem, anyám kikapta a kezemből a hatalmas, ropogós vek- nit, megnyomkodta, és mélyen beszívta az illatát, aztán megállapította, hogy ezért a minőségért valóban érdemes egy kicsit messzebb utazni. Ment volna akkor ő, gondoltam magamban, mert engem őszintén nem érdekelt az egész.

– Mintha nem is itthon, hanem egy francia pékségben készült volna – mondta.

Aléltan lehunyta a szemét, és gondolatban már utazott is Nyugatra, abba a világba, ahol már a határ másik oldalától pasztellszínre festett házak so-

rakoznak az út mentén, és az ablakokat csinos vitrázsfüggönyök díszítik. Ott még a tehén is finomabb fűvet legel, a muskátlik is szebben virítanak, és mindent beleng az a visszafogott elegancia, ami eddig reménytelenül elérhetetlennek tűnt a számunkra.

A maszek pékség egyébként nagyjából fél éve üzemelt a Körtéren. A 80-as évek végén egymás után nyíltak a kisebb-nagyobb magánboltok Budapesten, és minőségi termékeket ígértek az állami áruházak dög unalmas és fantáziátlan kínálatával szemben – anyám legnagyobb örömeire és apám legnagyobb bánatára. Anyám ugyanis imádta az újfajta nyugati ételeket, például a margarint, vagy a helyben készült különlegességeket, mint ez a kenyér, és egyáltalán nem zavarta, hogy többet kell értük fizetni. Úgy gondolta, jár nekünk ez a luxus.

És persze vett volna ruhát, új autót, új bútorokat is, apám viszont hallani sem akart erről. Egyedül ebben a csodálatos barna bőrkanapében tudtak nagy nehezen megegyezni. Szerintük nagyon divatos volt. Én azonban nem láttam ilyen bútorokat azoknak az osztálytársnőimnek a lakásában, akiket menőnek tartottam, és tényleg gazdagok voltak. Ők a ruháikat, a cipőiket, sőt még a játékaik egy részét is Nyugatról kapták, nem beszélve a füzeteikről, a ceruzáikról és az illatos radírjaikról, amikkel az olyan egyszerű, földi halandók előtt villogtak, mint amilyen én is voltam. Az ő lakásaikban antik vagy egyedileg gyártott, lakberendező által tervezett modern bútorok álltak, azokhoz képest a mi kanapénk csak vacak utánézés volt.

Szóval anyám beszívta a kenyér illatát, az órájára nézett, majd kapkodva nekilátott felszeletelni a vacsorához a kenyeret.

– Apád bármikor itthon lehet – mondta, és rám szólt, hogy azonnal mosd sam meg a kezem, és sikáljam ki a mosdót, mert azt már nem tudja megcsinálni.

Szitkozódva vonultam be a fürdőbe – ismét megnyertem magamnak egy remek feladatot.

Anyám közben megterített a vacsorához. Mindig gazdagon pakolta meg az asztalt: többféle felvágott, sajt, zöldség és a kedvencem, anyám körözöttje virított közepén. Az ujjammal belenyúltam, hogy megkóstoljam, de anyám szigorúan a kezemre csapott. Én viszont most már csak azért is bekaptam a falatot, és kajánul ránevettem anyámra.

– Finom lett – mondtam, elégedetten cuppantva egyet.

Péntek este volt, a hét legjobb napja. Ilyenkor mindenki abban bízott, hogy végre valami jó fog történni. Általában nem történt ilyesmi, de legalább számítani lehetett arra, hogy apám nyugodt és jókedvű lesz, amikor hazaker. Ezeken az estéken sokszor előadott egy-egy vicces sztorit, ami a héten történt vele az üzletben. Ha igazán elemében volt, akkor még fel is állt az asztaltól, és eljátszotta a legkínosabb helyzeteket. Mesélt vevőkről, akik a borító színe alapján próbálnak megtalálni egy-egy lemezt, hiába magyarázza nekik, hogy ez képtelenség. Volt, aki régi kiadású ritkaságot keresett, és nem értette, hogy lehet egy húsz-harminc éves dolognak magasabb az ára, mint az újnak. És ott voltak aztán az átlagos hülyék, akikről apám hidegrázást kapott, mert mindent összefogdosnak, aztán nem vesznek semmit. Na

meg azok, akik jóízűen csámcsognak a majonézes szendvicsükön, miközben a másik kezükben egy ritkaságot forgatnak. Apám hol dühösen, hol leereszkedő megértéssel beszélt róluk, mint az emberi hülyeség megtestesítőinek díszpéldányairól, akik így vagy úgy hozzájárulnak ahhoz, hogy a világ sose változzon. Mi pedig anyámmal megértően bólogattunk, hogy szegénynek tényleg milyen nehéz dolga van.

Nemsokára kattant a zár, én pedig kiszaladtam az előszobába apám elé. Anyám a konyhaajtóból nézte, ahogy megpuszilom, aztán mindettönket elküldött kezet mosni, csak úgy mehettünk be a pici konyhába vacsorázni.

Mindannyian leültünk a homokóra formájú, piros műanyag székekre, amiknek a tetejét élénksárga műszőr huzattal vonták be. Már akkor is ciki volt illet otthon tartani: nemcsak ronda volt, de gyakran fel is borult alattunk. Ám apám semmit sem engedett kidobni. Milyen volt a napunk, kérdezte, miközben elégedetten nézett végig az asztalon, megállapítva, hogy jól végeztük a dolgunkat, mindennel készen vagyunk. Ugyanakkor kissé nehezményezte a választékokat.

– Nem értem, miért kell ennyi mindent egyszerre megenni – jegyezte meg, szerinte ugyanis az ilyesmi felesleges pazarlás volt, ostoba fényűzés, ami nem illik egy rendes értelmiségi családhoz.

De anyám megkérte, hogy legalább most az egyszer ne foglalkozzon elméleti kérdésekkel, egyszerűen engedje el magát, és élvezze a finom ételeket. Ezután ölbe tett kézzel, elcsendesedve néztünk rá: vártuk a nagy bejelentést. Apám nagyvonalúan elengedte az előbbi kérdést, és amikor már a légy zümmögését sem lehetett hallani, kihúzott a háta mögül egy kicsi, puha borítású füzetkét, amelynek zöld keretbe foglalt borítóján egy ropogósra sült natúr csirkecomb és egy kis zöldsaláta virított. Végigpörgette ujjai között a lapokat, meg is szagolta, jó mélyen beszívta az új könyv illatát. Ezután ellenőrizte, elég tiszta-e anyám keze, és átnyújtotta neki a könyvet.

– Átalakulás az országban, átalakulás a konyhában! Mostantól ebből főzz – mondta büszkén.

Anyám elolvasta a borítón szereplő *Reform szakácskönyv* címet, majd mosolyogva apámra nézett, és nem törődve előzetes kérésével, hogy a vacsora alatt már ne csináljon semmit, felpattant az asztaltól, és kibontott egy üveg bort.

Mindháromunknak töltött, és a magasba emelte a poharát:

– Az új életre! – mondta.

Egymásra mosolyogtunk, és koccintottunk. Miközben ízlelgettem a bort, azon gondolkodtam, vajon mit szeretnek ebben a csípős, rossz szagú italban a felnőttek. De azért büszke voltam, hogy én is azt ihatom, amit a szüleim.

Nekiláttunk a vacsorának. Anyám mindenkit megkínált a friss kenyérrrel. Én megkaparintottam a serclit, és megpakoltam sajttal, szalámmal.

– Csak mértékkel – szólott rám apám.

Anyámra néztem, aki erre odadugott apám orra alá egy ropogós szelet kenyeret.

– Ezt nézd meg. Ilyet máshol nem eszel.

Apám megszagolta, majd kivette anyám kezéből.

– Rögton meglátszik, ha valaki saját magáért dolgozik, és nem teljesítmény nélkül kapja a fizetését – jelentette ki anyám.

– Tényleg nagyon finom.

– És mennyire más a kiszolgálás, udvariasak, kedvesek, nem igaz? – fordult hozzám anyám.

Teli szájjal bólogattam.

Ezután egy kis konyhafilozofálás következett, vacsoráink elengedhetetlen kelléke az egyéni érdekről, amiről anyám szerint a nagy szocialista elméletírók megfelelnek. Azt hajtogatta, hogy az emberek kihívás elé kell állítani. Apám ezzel szemben úgy gondolta, az egyenlőség legalább olyan fontos, az önzés még sosem vezetett semmi jóhoz. De az elmélet nem akadályozta meg abban, hogy anyámat ugrassza, ha szüksége volt valamire az asztalnál, így most is intett neki, hogy hozzon még bort. Anyám igazat adott neki, szolgálatkészen felpattant, és teletöltötte mindkettejük poharát. Ebből a körből engem már kihagytak, vizet kaptam, amit nem is bántam, a bornak undok íze volt.

– Mindegy is, mások mit csinálnak – legyintett anyám. – A lényeg, hogy most legalább elkezdhetünk úgy élni, ahogy mindig szerettünk volna – tette hozzá, és jelentőségteljesen a szakácskönyvre, majd apámra pillantott.

Fenékig ürítették a poharukat.

*

Persze nem volt mindenki olyan felvilágosult és kifinomult, mint a mi szűkebb családjunk. Ott voltak például anyám szülei, Márta mama és Imre nagypapa, akik az első demokratikus választások után kénytelenek voltak belenyugodni, hogy egy időre el kell napolniuk a proletárforradalmat. Ez azonban nem ment nekik könnyen, különösen nem Márta mamának, aki eleinte állandóan öngyilkos akart lenni, hogy veszendőbe ment mindaz, amiért egész életükben küzdöttek.

Mindketten szegény családból származtak. Márta mamáék szoba-konyhában nyomorogtak a második világháború előtt, annak ellenére, hogy az apja ügyes asztalosmester volt. Dédapám elitta a családi vagyont, dédanyám pedig sosem keresett pénzt, egész életében a családról, a gyerekekről gondoskodott. Imre papa szülei munkások voltak, az anyja cselédként dolgozott nemesi családoknál, az apja pedig egy cipőgyárban robotolt három műszakban.

Márta mamáék a rendszerváltás után is ragaszkodtak nézeteikhez, és hiába próbáltuk őket jobb belátásra bírni, apám szerint a múlt ott ragadt a szocreál, mágneszáras, narancssárga konyhaszekrényükben, a linóleumpadlójukban, a világosbarna, lakkozott, szögletes szekrény sorban, a kalocsai hímzéses terítőben és az asztalon álló, kissé mindig poros művirágban.

Apám szülei, Klári mama és Sándor papa, akit én már nem ismertem, szintén párttagok voltak, de apám szerint inkább csak kényelemből. Klári mama egy ruhaipari szövetkezetben dolgozott egész életében, miután a numerus clausus miatt nem mehetett egyetemre. A háború előtt a családnak ruhaboltja volt, amit a 40-es évek végén államosítottak. A nagyapám orvoscsaládból származott, de ő maga gépészmérnökként végzett, és az Ikarusnál lett középvezető.

Egy héttel azután, hogy apám hazahozta a szakácskönyvet, jelenésünk volt anyám szüleinél. Apám viszont kitalálta, hogy délelőtt elvisz engem múzeumba. Ez nagyon feldobott, mert általában nagyon keveset voltunk együtt. Apám nemigen tudott velem mit kezdeni: szálnalmasnak tartotta, hogy szeretek babázni, később pedig azt, hogy meghatódom a szerelmes filmekben. Egyáltalán, elég sok mindent nevetségesnek tartott, ami engem érdekelt.

– Ebédre anyáméknál kell lennünk, nem késhettek el – mondta anyám.

Apám igyekezett megnyugtatni, hogy időben ott leszünk, majd cinkosan rám nevetett, hogy jelezze, anyám már megint feleslegesen aggódik.

Ő viszont egyáltalán nem nyugodott meg.

– Megint valami elvont dologra viszed a gyereket? – kérdezte, de apám csak fölényesen mosolygott, és én is igyekeztem utánózni az arckifejezését, persze úgy, hogy anyám ne lássa.

A múzeumban fém- és műanyag hulladékból összeeszkábált tárgyak közt bolyongtunk, olyan címeket biggyesztettek rájuk, mint „Menekülés az élet elől”, „Világvége”, „Feltámadás” és „Végtelen idő”. Hosszan néztünk egy-egy kiállítási darabot – alkotásnak azért nem nevezném őket utólag –, és apám időnként a homlokát ráncolva közelebb hajolt hozzájuk, hogy szemügyre vehessen minden apró részletet.

– Nagyon érdekes, ahogy itt a különböző vastagságú anyagok érintkeznek egymással, mintha ez az egész egy hajó lenne – jelentette ki egy idő után egy halom gubancos drót láttán.

Vadul bólogattam, és csücsörítve igyekeztem jelezni, hogy nagyon elgondolkodtat, amit látok.

– Ezek a tejfölsőpharak vajon mit jelenthetnek? – szólaltam meg egyszer csak óvatosan.

Apám a homlokát ráncolva gondolkodott, de nem tudta a választ.

Két órát töltöttünk a kiállításon, mégis csupán egyetlen termet tudtunk megnézni. Apám ugyanis ki nem állhatta, ha valaki illendőségből csak úgy végigrohan a termeken.

– Utálom a felületességet – jegyezte meg nyomatékosan, amikor először voltunk együtt a Múcsarnokban, ahol különféle kibevezett járművek voltak épp kiállítva. A hangfalakból nyikorgás és kopácsolás hallatszott hol halkabban, hol hangosabban. Előreszaladtam, és amikor apám két teremmel arrébb megtalált, szinte átdöfött a tekintetével. Onnantól kezdve világos volt számomra, hogy mit kell tennem, ha nem akarok bunkónak vagy ostobának tűnni a szemében. Mert olyan nincs, hogy valamit unok vagy nem érdekel.

Mindenesetre az alapos műelemzésnek köszönhetően ezen a szombaton sikerült elkészünk a nagyszüleimtől. Anyám már őrzöngve várt minket a bejáratnál.

– Egyszer bírnál pontos lenni! – támadt neki apámnak, de ő úgy tett, mintha meg sem hallaná a szemrehányást.

Mindenki az asztalnál ült, amikor beléptünk a konyhába. A levest már megették, és nagyanyám épp a pörköltet adagolta a tányérokba. Apám farkaséhes volt, és nagy lendülettel látott neki az evésnek, de az első falat

után megállt a kezében a kanál. Óvatosan forgatta a szájában az ételt, és a tányérjába meredt.

– Zúzapörkölt – közölte vele nagyanyám. – Szereted, ugye?

– Persze – válaszolta apám, majd letette a kanalat.

Anyám kétségbeesetten megbökte a könyökével, és a pillantásával könyörgött, hogy folytassa az evést. Apám elhúzta a száját, de végül szót fogadott: legyúrta a krumplit, és kitunkolta a szaftot a tányérból. A zúzához azonban nem volt hajlandó hozzányúlni.

Márti mama a főzésben ugyanúgy ragaszkodott a szokásaihoz, mint a politikai nézetek terén. Egyáltalán nem haladt a korrallal, és egyáltalán nem érdekelték az ősök hagyományai sem. A zsidó vallást már gyerekkorában is csak annyiban tartotta fontosnak, hogy nekik így nem kellett hittanra járniuk. A családja nem volt vallásos, és a háború után végképp megszakított minden kapcsolatot a Mindenhatóval. Márti mama azon a véleményen volt, hogy ebben az országban csak magyarok élnek, akár zsidónak, akár kereszténynek születtek, és ha annak idején mindenki így gondolkodik, holokauszt sem lett volna.

Sokáig nem tudtam, mire utal ez a szó, de amikor nagyobb lettem, nagyanyám leültetett maga elé, mély levegőt vett, és kijelentette, most valami nagyon fontosat kell nekem elmondania. Igyekeztem komoly képet erőltetni magamra, de közben hatalmas tágult orrlyukait figyeltem. Eközben ő komor arccal magyarázott a nációkról és a nyilasokról, valamint arról, hogy ő Tóth Juci néninek köszönheti a megmenekülését, aki annak idején hamis papírokat szerzett neki, és bújtatta.

72

– Ő az a kedves néni, akivel már találkoztál azon a szép díjátadón, emlékszel? – kérdezte negédesen.

– Arra a bibircsókos néniire gondolsz? – kérdeztem visolyogva, és eszembe jutott az a délelőtt, amikor nagyanyám elcipelt egy nagy, porszagú terembe, ami tele volt öregekkel, és ahol órákon át mozdulatlanul kellett ülni.

– Ne halljak ilyet többet. Neki köszönheted az életed! – ripakodott rám Márti mama, és elzavart játszani.

Én pedig sírásra görbült szájjal elsomfordáltam, és kezdtem megérteni, hogy vannak dolgok, amikről jobb nem kérdezni semmit, és amikért akkor is hálásnak kell lennem, ha nem értek belőlük semmit.

A zsidóság tehát nem létezett nagyanyám számára, aki ennek jegyében tanult meg főzni is. Az akkori szokásoknak és társadalmi küldetésudatnak megfelelően zsíros, magyaros ételeket ettek állandóan, amitől nagyanyám évről évre kövérebb lett. A kedvence a körömpörkölt volt, meg a töltött káposzta, a kocsonya és a töltött paprika, és imádott pogácsát sütni. Időnként engem is befogott kuktáskodni: nekem kellett szagatnom a tésztát, vagy megkennem tojásfehérjével a tészta tetejét.

Apám viszont ki nem állhatta a zsíros, mócsingos ételeket. Bár az ő családja sem vezetett kóser konyhát, és imádta a disznóhúst, a belsőségek olyan lélektani határt jelentettek nála, amit képtelen volt átlépni.

Ebéd után a család bevonult a nappaliba. Nagyapám kávéfőzőt főzött a felnőtteknek, nagyanyám házi készítésű madártejet szolgáltat fel, sürgött-forgott, egy pillanatra sem hagyta, hogy valakinek üres maradjon a tányérja.

– Ülj már le, anyu, mindenki ki tudja szolgálni magát – szólt rá anyám, amikor Márti mama harmadszor kínált körbe mindenkit.

Miután nagyanyám megnyugodott, hogy senki sem fogja rossz háziaszszonynak gondolni, visszaült a foteljába. A felnőttek a tüntető taxisokról beszélgettek, akik miatt állítólag sokfelé megbénult a forgalom, én pedig az asztal körül sündörögtem, és lopkodtam az édességet.

– Meglátjátok, be fogják vetni a hadsereget, ezek semmitől sem riadnak vissza – jelentette ki Márti mama.

– Ezek nem az oroszok – szúrta neki oda anyám idegesen.

Nagyanyám sértettem kortyolt bele a kávéjába, majd felemelte a mutatóujját.

– Csak várjátok ki a végét, visszasírjátok még az oroszokat – jegyezte meg, mire anyám felcsattant.

– Nehogy nekem megint a zsidóüldözéssel meg a Horthy-rendszerrel gyere, ezek a dolgok már elmúltak!

– Rendszerben, nem mondok semmit – bólintott nagyanyám, mire anyám elnevette magát.

– Értsétek már meg, ez egy más világ lesz, felzárkózunk pár év alatt.

– Naiv vagy és tudatlan – mondta Márti mama megvetően, nagyapám pedig belefogott egy fejtegetésbe a kapitalizmus és a vallás bűneiről, a kiszákmányolásról és a proletárok elnyomásáról, ezen viszont apám kezdett el hangtalanul nevetni.

– Már nincsenek is proletárok, viszont annál több a káder, aki elszívja mások elől a levegőt – jegyezte meg élesen.

Erre mindenki elhallgatott. Csak az autók zúgása hallatszott be az utcáról.

– Kellett neked megszegni a törvényt – szólalt meg végül nagyanyám, nagyapám pedig egyetértően bólogatott.

Apám erre nem válaszolt, inkább kiment az erkélyre elszívni egy cigit.

A beszélgetés inentől kezdve csendesebb mederben folyt, és mivel senki sem törődött velem, átmentem a másik szobába, ahol ott állt egy vadonatúj, színes Videoton tévé, amit a nagyszüleim nemrég vettek maguknak. Először csak leültem Márti mamáék ágyára, hogy gyönyörködjem a készülékben, de nagyanyám nemsokára utánam jött, és bekapcsolta nekem.

– Apa nem szereti – néztem rá.

– Ne aggódj, anyád megengedte – mondta.

Megnyugodva kényelembe helyeztem magam az ágyukon. Épp a *Tövis-madarak* ment, az egyik kedvenc sorozatom. Még sosem láttam színesben ezt a filmet, nekünk otthon fekete-fehér tévénk volt. Apám úgy vélekedett ugyanis, hogy az efféle luxuscikkek csak lustává teszik az embert, és sokkal nagyobb szellemi kihívást jelent a szürke árnyalatait nézni. Mélyen hitt abban, hogy az élvezetek nem részei az értelmes ember életének, inkább valami ösztönszerű dolgok, amiknek lehetőség szerint nem szabad teret adni.

Én viszont hiába igyekeztem ellenállni a kísértésnek, teljesen elkápráztatt az a sok szín.

Nem sokkal később azt vettem észre, hogy apám áll a kisszoba ajtajában, majd hallottam, hogy veszekedni kezd anyámmal.

– Nem lesz tőle semmi baja – kelt a védelmemre anyám. – Mit kell ezt annyira felfűjni?

Apámnak most már elfogyott a türelme, és mit sem törődve az illemmel, kisetett az előszobába. Anyám utánament.

Óvatosan kikapcsoltam a tévét, és a kisszoba ajtajából figyeltem, mi történik odakinn.

– Nem teheted ezt velük – súgta anyám a szüleire célozva, miközben apám a kabátját vette. – Különben meg, ha épp tudni akarod, én is szeretnék egy színes tévét.

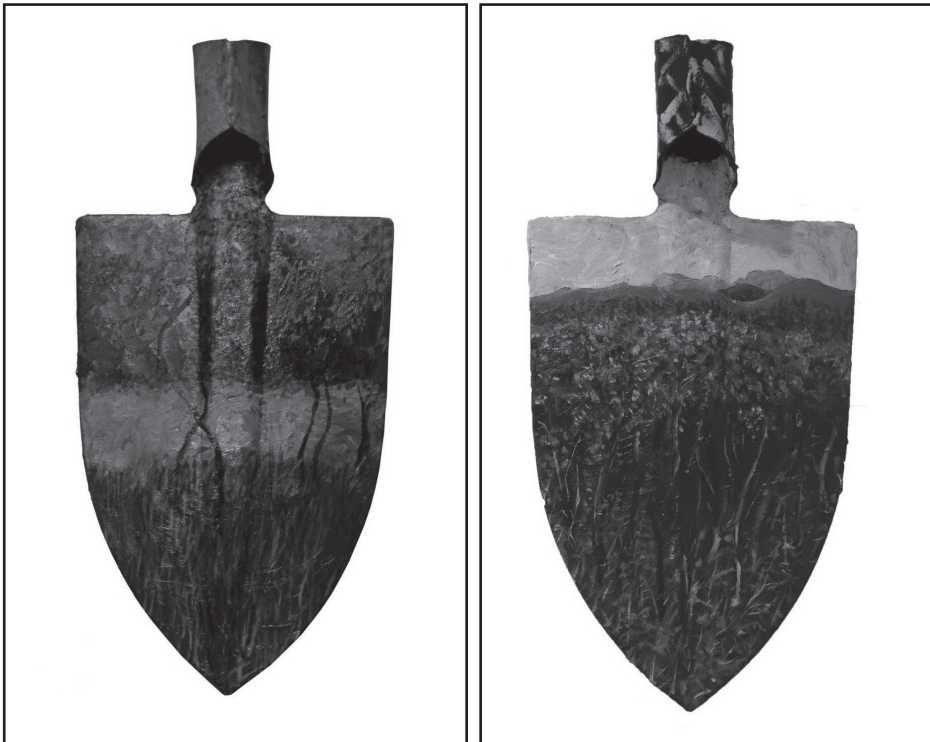
– Akkor gyalog mentek haza? – kérdezte apám ridegen.

Anyám visszakullogott a nappaliba, elbúcsúzott a szüleitől, akik vádló pillantásokat vetettek az előszoba felé, de a hangjuk olyan nyugodt volt, mint-ha mi sem történt volna. Anyám intett, hogy jöjjenek öltözni.

– Majd legközelebb nézheted – súgta a fülembe Márti mama, és megsimogatta a hátam, mielőtt kiléptem az előszobába.

Gyilkos csendben ültünk hazafelé az autóban. Anyám kifelé nézett, és pillantásra sem méltatta apámat.

74

Aatoth Franyo: Ásó 1., Ásó 16.